

SANAL BÜYÜME GERÇEK DÜŞÜŞ

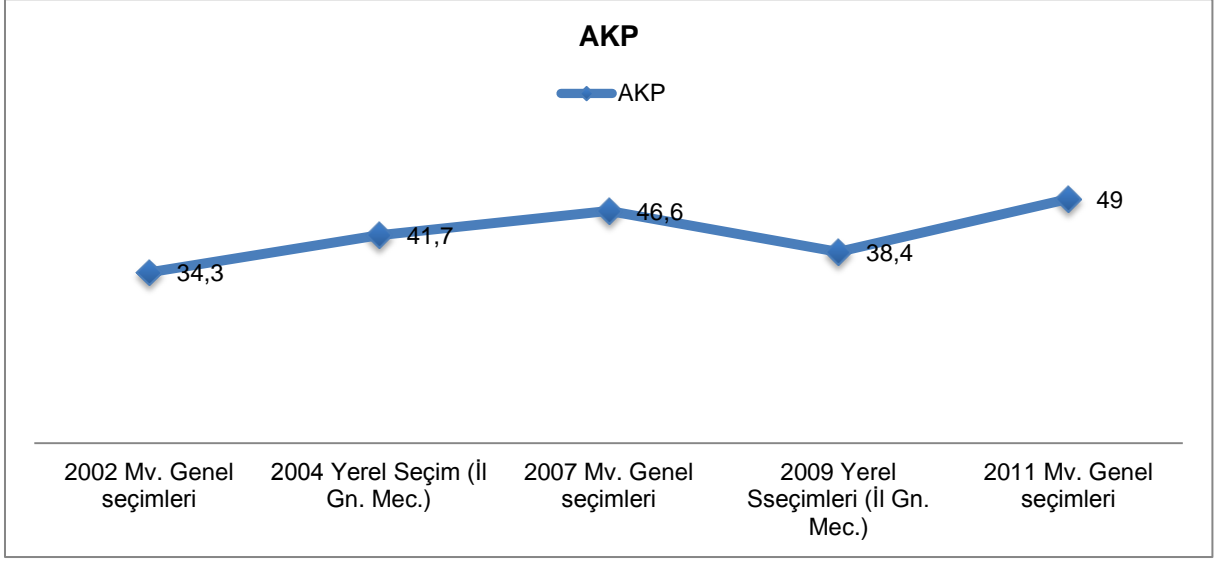
umut oran
temmuz 2012

Tüm demokrasilerde, ekonomik istikrar, kalkınma ve toplumun refah artışı ile iktidardaki parti(ler)in oy oranı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Ekonomide büyümeyi sağlayan iktidarlar, bir sonraki seçimde oylarını artırırken, bunu başaramayanların oy oranı düşer. Bu gelişme 9 yıllık AKP iktidarı döneminde yapılan seçimlerdeki oy dağılımında da kendini gösterdi. 2002 yılında yüzde 34 olan oy oranını, 2011’de yüzde 49’a çıkaran AKP’nin bu yükselişinde de kuşkusuz ekonomide yaşananlar başat faktördü. AKP döneminde açıklanan veriler, Türkiye ekonomisinde kriz dönemleri hariç genelde hızlı büyümeye işaret ediyor. Ancak, Türkiye ekonomisinin sert düşüşe geçtiği bu süreçte, önceki dönemde AKP’ye oy artışı olarak yansıyan meşhur büyümenin niteliği ve gerçek ekonomik performansı yansıtıp yansıtmadığının irdelenmesi gerekiyor. AKP’nin büyüme modelinin niteliği, kaynakları, bunun **sürdürülebilir** olup olmadığının üzerinde durulması, geline aşamada önem taşıyor. Bu analiz bize AKP’nin siyasi ömrü hakkında da önemli ipuçları verecektir.

BÜYÜME VE AKP’NİN OY ORANI İLİŞKİSİ

2002’den bu yana gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) verileri ile yapılan genel ve yerel seçimlerdeki oy dağılımını karşılaştırdığımızda, açıklanan büyüme oranları ile iktidar partisinin oy oranı arasında doğrudan bir ilişki göze çarpıyor. 2002’de yüzde 34.3 oyla tek başına iktidar olan AKP, deyim yerindeyse ekonomiyi “sıfırın altında” bir noktadan devraldı. Seçimler öncesi Kemal Derviş tarafından hazırlanarak dönemin hükümetince uygulamaya konulan “Güçlü Ekonomiye Geçiş” Programı’nın meyvelerini, bu programı olduğu gibi devam ettiren AKP topladı. 2001 ekonomik krizinde yüzde 5.7 küçülerek dibe inen ekonomi, 2002 yılında yüzde 6.2, 2003’te yüzde 5.3 büyüdü. 2004’teki yerel seçimlerde AKP İl Genel Meclisi bazında oy oranını yüzde 41.7’ye çıkardı. Türkiye ekonomisi 2004’te yüzde 9.4 ve 2005’te yüzde 8.4 büyüdü. Ekonomik programın 2006’nın ikinci yarısından itibaren teklemeye başlamasıyla, büyüme hız kesse de devam etti. 2007 yılında yapılan genel seçimlerde AKP’nin oy oranı yüzde 46.6’ya ulaştı. Ancak Türkiye, 2008’in son çeyreğinde küresel ekonomide baş gösteren ABD merkezli krizden olumsuz etkilendi, anılan yılın son çeyreğinde yüzde 7 ile hızlı bir küçülme yaşandı, yıllık büyüme oranı yüzde 0.7’le düşük kaldı. 2009 yılında derinleşerek devam eden kriz nedeniyle Türkiye ekonomisi yüzde 4.8 küçüldü. Aynı yıl yapılan yerel seçimlerde AKP’nin oy oranı yüzde 38.4’e düştü. Büyüme oranı krizden çıkışla birlikte 2010’da yüzde 9.2, 2011’de de yüzde 8.5 oldu; 2011’in haziran ayındaki seçimlerde AKP oylarını yeniden artırarak yüzde 49’a çıkardı.

AKP'NİN OY ORANI

AKP'NİN BÜYÜME MODELİ:

Sıcak para=cari açık=(istihdamsız)büyüme

AKP döneminde Türkiye ekonomisi nasıl büyüdü? Bu, yapısal anlamda gerçek bir büyüme mi yoksa bir yanılsama mı idi? AKP, bu büyüme modeliyle seçimlerde elde ettiği oy artışını gerçekten hak ediyor mu?

AKP'nin ilk 6 yıllık iktidar döneminde; yani 2002-2008 arasında, Borsa ve DİBS'e yatırım yaparak "parayla para" kazanmaya gelen sıcak parada patlama yaşandı. Doğrudan yabancı sermaye girişleri ise üretim ve istihdam artışı yaratacak sıfırdan yatırımlara değil, büyük çaplı özelleştirmeler kapsamında mevcut kuruluşların yabancılara devri şeklindeydi. AKP döneminde 34 milyar dolar dolayında özelleştirme yapılırken, "parayla para kazanmak" için gelen ve Borsa, DİBS gibi araçlarda park etmiş sıcak paranın hacmi 9 milyar dolardan 120 milyar dolara ulaştı.

Özelleştirmeler kapsamında gelen yabancı sermaye ve sıcak para girişleriyle artan döviz arzı kurları aşağı çekti, bu ise ithalat patlamasına yol açtı. Özellikle sanayinin neredeyse tamamen ithal girdiye bağımlı hale gelişi, ülkeyi tüm ihracatıyla sadece hammadde ithalatını bile karşılayamaz hale getirdi. Tüketim ve yatırım malı ithalatının da hızla arttığı bu süreçte rekor dış ticaret açığı ve cari açıkla karşı karşıya kalındı.

Cari açık-büyüme paralelliği

Sıcak para akını yaşanan 2002-2011 döneminde (2008-2009 hariç) kağıt üzerinde hızlı bir büyüme süreci gözlemlendi. Bu dönemde, sıcak para, cari açık ve büyüme adeta birbirinin nedeni ve sonucu haline geldi. Cari açık 2002'de 1 milyar doların da altında bulunuyordu. İthal tüketimde artış sürecinin başlamasıyla cari işlemler açığı 2003 yılında 7.5 milyar dolara fırladı, izleyen dönemde de geometrik bir artışla 2008 itibarıyla 41.9 milyar dolara kadar yükseldi. Anılan yıl 93.3 milyar dolar olan milli gelir artışının yüzde 45'i kadar cari açık verildi. Cari açığın anılan yılda 742.1 milyar dolara ulaşan GSYH'ya

oranı da yüzde 5.7 olarak gerçekleşti. Başka deyişle bu dönemde yıllık bazda elde edilen milli gelir artışının büyük bölümünü cari açık oluşturdu. Yani yüklü miktarda cari açık verilerek milli gelir artışı yaratılabildi.

BÜYÜME-CARI AÇIK İLİŞKİSİ

	GSYH (Milyon \$)	Yıllık M.G. artışı (Milyon \$)	Cari açık (Milyon \$)	Cari açık/ M.G. artışı (%)	Cari açık/ GSYH (%)	Sabit fiy. GSYH Büyüme (%)
2002	230.494	33.758	-626	1,9	0,3	6,2
2003	304.901	74.407	-7.515	10,1	2,5	5,3
2004	390.387	85.486	-14.431	16,9	3,7	9,4
2005	481.497	91.110	-22.309	24,5	4,6	8,4
2006	526.429	44.932	-32.249	71,8	6,1	6,9
2007	648.800	122.371	-38.434	31,4	5,9	4,7
2008	742.094	93.294	-41.524	45,0	5,7	0,7
2009	616.703	-125.391	-13.370	-	2,3	-4,8
2010	731.608	114.905	-46.643	40,6	6,4	9,2
2011	772.298	40.690	-76.906	-189,0	-10,0	8,5
2012-1.Çeyrek	182.743	155	-16.243	-10.479,4	-8,9	3,2

2008-2009: sıcak para durdu, ekonomi çakıldı

2008 yılında ABD merkezli yaşanan finans sektörü kaynaklı krizden bütün dünya ekonomileri etkilendi. Dünya ekonomisi 2009 yılında yüzde 0,7 küçüldü. Gelişmiş ülkeler yüzde 3,7 küçülürken, gelişmekte olan ülkeler yüzde 2,8 büyüdü. Türkiye ihracatının yüzde 45'ini yaptığı AB ise aynı dönemde yüzde 4,2 küçüldü. 2009 yılında dünya ticaret hacmi yüzde 10,7 oranında daraldı. Türkiye ekonomisi dışa açık niteliği dolayısıyla dünya ticaret hacmindeki değişimlerden doğrudan etkilendi.

Yaşanan sert frenle 2008'deki büyüme oranı yüzde 0.7'ye inen Türkiye ekonomisi 2009 yılında ise yüzde 4.8 küçüldü. İşsizlik oranı yüzde 14'e çıktı. 2009'da ihracat bir önceki yıla göre yüzde 22,6 oranında düşerek 102 milyar dolar, ithalat da yüzde 30,2 düşüşle 140 milyar dolar oldu. Cari açık ise önceki yılki 41.5 milyar dolar düzeyinden 13.4 milyar dolara geriledi.

Cari açık ve büyümeye kriz molası

Türkiye'nin yüzde 4.8 küçüldüğü küresel kriz yılı 2009'da ise kısılan ithalatla cari açık 14.4 milyar dolara indi. Küresel krizin damgasını vurduğu 2009 yılında tüm ekonomiler gibi Türkiye'nin milli geliri de küçüldü. GSYH'nin 125.4 milyar dolar küçülerek 616.7 milyar dolara indiği 2009 yılında, bu gelişmede kriz yüzünden kısılan tüketim, yavaşlayan sıcak para girişi ve kurlardaki yükseliş etkili oldu. Milli gelirden rekor boyutlardaki bu küçülme aynı yıl verilen yaklaşık 13.4 milyar dolarlık cari işlemler açığına rağmen yaşandı. Başka bir deyişle Türkiye, kriz yılında ithal tüketimini kısmakla birlikte, yine de toplam döviz gelirinden 13.4 milyar dolar daha fazla döviz harcaması gerçekleştirdi. Ancak bu bile, hormonlu büyümeye alışmış ekonomideki hızlı küçülmeyi frenleyemedi.

2010-2011: Hormonlu büyümeye devam

2009 son çeyreğinde başlayan küresel ekonomide sağlanan görece iyileşme ve sıcak para hareketlerinin hızlanmasıyla, kriz öncesindeki hormonlu büyüme süreci kaldığı yerden devam etti. Tüketimde canlanmayla yüzde 9.2'lik büyüme yakalanan 2010'da cari açık birden 46.6 milyar dolara fırladı. Tüketimin tekrar artışa geçtiği ve cari açığın 77 milyar dolarla rekor kırdığı 2011'de de büyüme yüzde 8.5'le yüksek çıktı.

Krizden çıkış yılı olan 2010'da ise ithal tüketime dayalı büyüme modeline geri dönüldü. GSYH'nin 731.6 milyar dolara yükseldiği 2010'da cari işlemler açığı ise 46.6 milyar dolarla tüm yılların rekorunu

kırdı. Geçen yılki cari açık, milli gelirden kaydedilen yıllık artışın yüzde 41'ine denk gelirken, cari açığın toplam GSYH'ye oranı da yüzde 6.4 ile rekor düzeye ulaştı.

2011 yılında ise GSYH 772.3 milyar dolar olurken, 77 milyar liralık cari işlemler açığı verildi. Cari açık, milli gelirin yüzde 10'u, yıllık milli gelir artışının ise yüzde 189'u ile **alarm** düzeyine ulaştı. Başka deyişle 2011'de verilen cari açığın ancak yarısı kadar bir milli gelir artışı sağlanabildi.

Sıcak parayla büyümenin bedeli rekor cari açık

Bu veriler, AKP dönemindeki büyüme hızı ile cari açık büyümesi arasında doğru orantı bulunduğunu gösteriyor. Hızlı büyüme dönemlerinde yüksek cari açık verildi, küçülme dönemlerinde ise tersi oldu. Buna göre büyümenin temel dinamiklerinin başında, cari açığın kaynağı olan sıcak para geldi. Başka deyişle gerçekte sıcak paranın yarattığı harcama, büyüme olarak algılandı.

2012: Büyüme balonu sönyüyor

Ancak, bir çeşit saadet zinciri benzeri sıcak para kaynaklı bu büyüme modeli sürdürülemezdi. 2012'de küresel ekonominin yeniden ağırlaşan hastalığı, sermaye girişlerini yavaşlatınca, Türkiye ekonomisinde de 2008-2009'dakine benzer yeni bir kırılma baş gösterdi. **AKP tarzı büyümenin bağımlı olduğu sıcak para girişinin ve buna bağlı olarak tüketimdeki frenin** bir sonucu, Türkiye ekonomisinde geçen yılın son çeyreğinde başlayan daralma, bu yıl ilk çeyrekteki yüzde 3.2 oranı ile iyice netleşti. Mevsim etkisinden arındırıldığında ise ilk çeyrek büyümesi sadece yüzde 2.4 oldu.

Büyümeye ilişkin öncü göstergeler, ikinci çeyrekteki büyümenin de düşük çıkacağı yönünde. Bu arada dış ticarete en büyük pazarı konumunda bulunan AB'nin krizden çıkamaması, Türkiye'nin ihracat performansında düşmeye yol açtı. Yavaşlayan ihracat, temmuz ayında yüzde 5.5'le düşüşe geçti. 20'ye yakın sektörün ihracatında düşüş yaşandı.

Büyümenin bağımlı olduğu dış sermaye girişi ve tüketimdeki yavaşlamanın bir sonucu ekonomide yaşanan daralmayı, "yumuşak iniş" söylemi ile kendi iradesi ve kontrolünde programlı bir gelişme gibi göstermeye çalışan hükümet, rekor boyutlara ulaşan cari açık belasının da etkisiyle bu yılın tümünde yüzde 4'le düşük bir büyüme hedefi belirledi. IMF ise Türkiye'nin yüzde 2.4 büyüyeceğini öngörüyor. Başka deyişle bu yıl Türkiye ekonomisinde sert bir fren ve daralma yaşanması kaçınılmaz.

İŞSİZLİKLE MÜCADELE GÜCÜ OLMAYAN BÜYÜME MODELİ

Sıcak paraya dayalı büyüme, yol açtığı ithalat bağımlılığı nedeniyle başka ekonomilere yararken, ulusal istihdam artışına fazla katkı yapmıyor. Üretimde gerekli girdinin dışarıdan temini, özellikle yerli ara malı sektörü ve ulusal istihdamın omurgasını oluşturan KOBİ'leri olumsuz etkiliyor. 2001'de 197 milyar \$ olan GSYH'nin 2011'de 772 milyar \$'a yaklaşırken, 2011'de yüzde 9.8'e inen işsizlik oranı 2001'dekinin 1.4 puan üzerinde gerçekleşti.

TÜKETİCİ BORÇLANMADA SINIRA GELDİ

Kriz yılları hariç AKP döneminde yaşanan "hızlı" büyümede önemli bir payı bulunan borçla tüketim eğiliminin de sonuna gelindiği görülüyor. Yurttaşların bankacılık sistemi ve diğer finans kuruluşlarından kullandığı tüketici kredileri ile kredi kartı borçlarının toplamı 250 milyar liraya ulaştı.

Ancak tüketim eğilimindeki yavaşlama paralelinde tüketici kredileri de hız kesti. Tüketici artık borçlanmada sınıra dayandı. Başka deyişle borçla yaşanan tüketim çılgınlığında sona gelindi. Önceleri, bankaların da pompalamasıyla tüketim için borçlanan, özellikle altından kalkılamaz hale gelen kredi kartı borçları başta olmak üzere, "borcu borçla ödeme" şeklinde borçlanmaya devam eden

yurttaşların, frene basması, AKP tarzı sanal büyüme modelini işlevsiz kılacak unsurların başında geliyor.

KOBİ'LERİN SIKINTISI BÜYÜYOR

Öte yandan Türkiye'deki firmaların yüzde 99'unu oluşturan, istihdamın yüzde 75'ini, üretimin yüzde 65'ini gerçekleştiren Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) ekonomideki kötü gidişat nedeniyle mali yapıları bozuluyor.

KOBİ'lerin zamanında ödeyemediği için icra takibine düşen kredi borçlarının miktarı, yılın ilk beş ayında, toplam KOBİ kredisi hacminden çok daha hızlı bir büyüme kaydederek 6 milyar liraya yaklaştı. 160 bine yakın KOBİ'nin bu yüzden icra takibinde olduğu dikkati çekiyor. İstihdam ettikleri kişilerle birlikte düşünüldüğünde KOBİ'lerin durumu, milyonlarca insanın içinde bulunduğu ekonomik koşulları ifade ediyor.

ZAMAN CHP'Yİ HAKLI ÇIKARIYOR

Ekonomide sanal büyüme modelinin artık sonuna gelindi. Yurttaşı tüketime özendirerek sağlanan büyümeye dayalı bu modelin sürdürülemez olduğuna ilişkin yorum ve uyarıların haklılığı anlaşılıyor.

Ekonomide geline noktanın yanı sıra ülkede, AKP oylarının düşmesine yol açacak daha birçok sosyal, demografik, siyasal olumsuzluk yaşanıyor:

- ✓ AKP demokratikleşme için gereken adımları atamadı. Elindeki iktidar gücünü bir parti devleti kurmak için kullanmaya başladı. Tek adamın çevresinde kümelenen parti devleti iktidarı, temel özgürlük alanlarını kısıtladı, etkin, adil, verimli ve hızlı bir adalet sistemi yerine yandaş bir adalet sistemi dizayn ederek, toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılığı arttırdı. AKP döneminde basın özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü erozyona uğradı, tutuklu milletvekilleri, kapatılan partiler ve siyasi muhaliflere uygulanan sistematik baskı ile siyaset alanı daraldı neticede Türkiye yaşam kalitesi bakımından geriye gitti.
- ✓ Güvenlik alanında uygulanan politikalar sonucunda terörle mücadele atıl kaldı. Koordinasyon sistemi işlemedi, bölücü terör örgütüne karşı etkin mücadele yapılamadığı için terör örgütü güçlenerek, zarar vermeye devam etti. Terörle mücadele yerine müzakereyi seçen AKP yönetimi, toplumsal mal ve can güvenliğini koruyamadı.
- ✓ Cumhuriyetin birikimi ve diplomasi geleneklerini bir kenara iterek uyguladığı kerameti kendinden menkul dış politikasıyla Türkiye'yi "**sıfır komşu**" noktasına getiren AKP, bölgede yeni düşmanlar üretti. Aynı anda İran ve İsrail ile düşman olmaya kadar giden bu dengesiz dış politika sonucunda Türkiye bölgesel ağırlığını kaybetti. Sonuçta, Türkiye gemisi basılan, uçağı düşürülen hatta sopa ile kendisiyle iletişim kurulan bölgesel taşeron aktör konumuna geldi.

Zaman, CHP'yi haklı çıkarmıştır. İzleyen süreç, AKP oylarının düştüğü, CHP'nin yükseldiği bir dönem olacaktır.